

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1844>

Citation: Demirarslan, D. (2020). Tarihsel süreçte yatak odalarının gelişimi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 860-884.

Doç. Dr. Deniz DEMİRARSLAN

Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Kocaeli / TÜRKİYE, 0000-0002-7817-5893

TARİHSEL SÜREÇTE YATAK ODALARININ GELİŞİMİ

ÖZET

Yaşamın devamını sağlayan önemli gereksinimlerden biri olan yatma eylemi, yatak olarak isimlendirilen mobilyanın kullanımı ile yapılmaktadır. Mahremiyet başta olmak üzere çeşitli unsurların etkisiyle yatma eylemi için ayrı bir mekân oluşturmak gerekmiştir. Hem yatak mobilyasının hem de yatak odasının gelişimi birbirine bağlı konudur. Tarih boyunca yatak mobilyası ve yatak odasının gelişimi çok çeşitli evrelerden geçmiştir. Yatak odaları sadece yatma için kullanılan bir mekân değildir. Tarih boyunca zenginlik ve statü belirtisi, sosyalleşme mekânı, mahrem alan, teknoloji ile birlikte gelişen bir mekân olmuştur. Yatma eylemi ve bu eylemin gerçekleştiği mekânlar kültürlere, yaşam tarzına, örf ve adetlere, sanat akımlarına ve dönemlere, siyasi ve sosyo- kültürel olaylara, mimari planlamaya, malzeme ve yapım teknolojisinin gelişimine göre farklılıklar göstermektedir. Bu çalışmada yatak odası kavramı özellikle konutlar üzerinden incelenecek ve tarihsel gelişimi mekân ve mobilya açısından irdelenerek, Türk konutunda bilhassa Batılılaşma hareketiyle birlikte değişimi de belirtilerek, bu konudaki geleceğe yaklaşımlara değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yatak, Yatak Odası, Mobilya Tarihi, İç Mimari, Modernleşme.

DEVELOPMENT OF BEDROOMS IN HISTORICAL PROCESS

ABSTRACT

The act of bedding is carried out by the use of furniture called a bed, which is one of the important requirements that ensure the continuation of life. It was necessary to create a separate space for the action of lying under the influence of various factors, especially privacy. The development of both bedroom furniture and bedroom is interconnected. Throughout history, the development of bedroom furniture and bedroom has gone through a wide variety of phases. Bedrooms are not just a place used for only sleeping. Throughout history, it has been a sign of wealth and status, a place for socialization, an intimate area, and a developing place with technology. The bedding action and the places where this action takes place differ according to cultures, lifestyle, customs and traditions, art movements and periods, political and socio-cultural events, architectural planning, and the development of materials and construction technology. In this study, the concept of the bedroom will be examined especially through residences, and its historical development will be analysed in terms of space and furniture, and its future approaches will be discussed, especially with its Westernization movement in Turkey.

Keywords: Bed, Bedroom, Furniture History, Interior Architecture, Modernization.

1. GİRİŞ

Yatak odalarının hiç kuşkusuz iç mimari tasarımlar yönünden ayrı bir önemi bulunmaktadır. Günümüzde yatak odalarının tasarımlarında kullanıcı gereksinimleri, kullanıcı memnuniyeti, ana işlev ve alt işlev ilişkileri ve ergonomi gibi hususlar etkili olmaktadır. Yatak odaları sadece konutlarda değil; oteller, hastaneler, öğrenci yurtları, huzur evleri gibi çok farklı binalarda yer alan ve insan hayatı için önemli mekânlardır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte yatak odası “Yatmak için kullanılan oda” olarak kısaca tanımlanmaktadır (URL-1). Yatmak insan vücudunun fiziksel ve ruhsal açıdan dinlenmesini sağlayan bir eylemdir. Bu eylemin gerçekleştirilmesi için gerekli olan fiziksel ortam sağlanmalıdır. Bu amaçla günümüz binalarında yatma mekânları diğer mekânlardan ayrı tutulmaktadır.

Genel olarak bir yatak odasında bir ya da iki yatak, komodin, elbise dolabı, şifonyer, tuvalet masası, ayna gibi donatı elemanları yer almaktadır. Basit olarak algıladığımız bu mekânın gelişimi esasen hiç de kolay olmamıştır. Tarihe baktığımızda bu sürecin oldukça uzun bir zaman aldığı ve yatak odalarının bugünkü haline gelmelerinde çok meşakkatli bir süreçten geçtiğini görmek mümkündür. Bu süreç sosyo – kültürel ve ekonomik değişimlerle karşılıklı etkileşim halinde olmuştur. Yatma eylemi ve bu eylemin gerçekleştiği mekânlar kültürlere, yaşam tarzına, örf ve adetlere, sanat akımlarına ve dönemlere, siyasi ve sosyo- kültürel olaylara göre farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma kapsamında yatak odası kavramı özellikle konutlar üzerinden incelenecek ve tarihsel gelişimi mekân ve mobilya açısından irdelenerek,

Türk konutunda bilhassa Batılılaşma hareketiyle birlikte değişimi de belirtilerek, gelecekçi yaklaşımlara değinilecektir.

Yatak odaları tıpkı insanlar gibi sürekli bir değişim halindedir. Örneğin, göçebe insanlar hayvan postları üzerinde uyurken; yerleşik düzene geçtiklerinde yatma eylemi için ayrı bir mekân ihtiyacı duymuşlardır. Günümüzde ise yatak odaları mahremiyeti vurgulamaktadır. Ancak bugün sahip olduğumuz yatak odalarının oluşumunu sağlayan olaylar veya değişiklikler nelerdir? Kısaca bu konulara göz atmak gerekmektedir.

2. YATAK MOBİLYASI VE YATAK ODALARININ TARİHSEL GELİŞİMİNE BİR BAKIŞ

Yatak odasının geçmişini inceleyebilmek için öncelikle yatak mobilyasının incelenmesi gerekmektedir. Arkeologlar bulunan en eski yatağın Güney Afrika'da (Sibudu Bölgesi) günümüzden yaklaşık 77.000 yıl öncesine ait olduğunu belirtmektedir. Bu yatak sazlardan yapılmıştır. Bu yatağı oluşturan yapraklar aromatik bir kokuya sahiptir ve böcekleri yatak ortamından uzaklaştırdığı bilinmektedir. Johannesburg Witwatersrand Üniversitesinden arkeolog Lyn Wadley tarafından yerin yaklaşık 10 m altında bulunan kalıntılar ilk yatak hakkında bizlere bilgi vermektedir (URL-2). Yatak 2 m²'lik bir alanın yaklaşık 30 cm. derinliğinde kazılması ve sazlar, yapraklarla kaplanması ile oluşturulmuştur. Wadley çalışmasında şöyle belirtmektedir: *"Bu yapraklar küçük çocukların ısırıcı böceklerden korunması, özellikle çocuk ölümlerinin önlenmesi açısından önemliydi. Yapraklar sinekleri de uzaklaştırmış olabilir ve sinekler başka bir hastalık nedenidir."* (Wadley, 2011: 6). Bu tür yataklar günümüzde Afrika'nın ilkel bölgelerinde halen daha kullanılmaktadır. Etiyopya gibi Afrika ülkelerinin kırsal bölgelerinde yerden yüksek ağaç dalları ve sazlardan oluşan yataklar üzerinde halen daha yatılmaktadır (Resim-1).

Resim 1. Etiyopya'da Kırsal Bölgelerde Kullanılan İlkel Yatak (URL-3).

Çin'de arkeologlar, Neolitik Dönem'de taşların ısıtılması ve üzerine oturulması, yatılması fikrinin gerçekleşmiş olabileceğini keşfetmişlerdir. "Huoqiang" olarak adlandırılan bu yatakların günümüzden yaklaşık 7.200 yıl önce kullanıldığı düşünülmektedir. Bu, sert bir yüzeyin üstünde bir ateş yakılması ve küllerin yatılmadan önce temizlenmesi uygulamasına dayanan bir sistemdi. Zamanla taş platformun altında ateş yakılması ve havalandırmanın sağlanması için bir düzen geliştirilmiş ve "kang" olarak isimlendirilmiştir. Bu sistem günümüzde Çin'in bazı bölgelerinde halen daha kullanılmaktadır. Bu teknoloji sadece uyumak için değil; aynı zamanda yemek pişirmek, ısıtmak ve diğer aktiviteler için de kullanılmaktadır. Kang sayısı odanın büyüklüğünü belirlemektedir. Çünkü bir kang neredeyse bir odanın yarısını kaplayacak büyüklüktedir. Japonya ve Kore'de de benzer bir yatma düzeni görülmektedir (Resim-2, 3).

Resim 2. Çin’de Bir Handa “Huoqiang” ve Bir Kang Üzerinde Oturan Bir Anne ve Etrafında Oynayan Çocuklar (URL-4; URL-5).

Resim 3. Çin’de Günümüzde Kang ve Kullanımı (URI-6, URL-7).

Geleneksel Japon konutunda “tatami” adı verilen hasır matlar üzerine serilen döşeklerde yatılmaktaydı. Geleneksel Türk konutunda da yine yere serilen döşeklerde yatılmakta, sabah olunca döşekler “yükçük”, “musandıra” gibi isimler verilen dolaplarda saklanmaktaydı (Günay, 1999: 171). “Bir yastıkta kocamak” atasözü evli çiftler ve aile birliği için yatağın önemini de Türk yaşam kültürü açısından yansıtmaktadır (Resim- 4).

Resim 4. Geleneksel Japon Konutu ve Türk Konutunda Yerde Yatma Düzenegi (URL-8; Günay, 1999: 171).

2.1. Antik Çağ Uygarlıklarında Yatak ve Yatak Odası

Günümüzdene benzer bir mobilya olarak yatak Eski Mısır Dönemi’nde tam anlamıyla görülmektedir. Eski Mısır’da firavunlar çok ince işçilikle yapılmış çerçeve konstrüksiyon ve “angareb germe” olarak isimlendirilen deri kayışlarla oluşturulan bir yatakta yatarken, sıradan insanlar ise saz ve samandan oluşturulan alçak döşekler üzerinde uyumaktaydılar. Üst düzey kişilerin yataklarının baş ucu yoktu.

Sadece ayak ucu bulunmaktaydı. Soylular, zenginler ve sıradan halk yastık olarak ahşap, fildişi gibi malzemelerden yapılmış boyunluk kullanmaktaydılar. Günümüzde Afrika’da benzer boyunluklar hala kullanılmaktadır. Soylu ve zenginlerin şezlonglar kullanarak uyuduğu da bilinmektedir (Demirarslan, 2011: 163) (Resim- 5).

Resim 5. Eski Mısır’da Yatak ve Oda; Afrika’da Boyunluk Kullanımı (URL-9; URL-10).

Antik Yunan’da Mısır’da olduğu gibi insanlar tek kişilik yataklarda uyumakta, eşler ayrı odalarda kalmaktaydılar. Zengin ve soyluların evlerindeki yataklar günümüz yataklarına biçim olarak benzemektedir. Boyla eserinde (2012) Eski Yunan Uygarlığı’nda yatak mobilyasını şöyle tarif etmektedir:

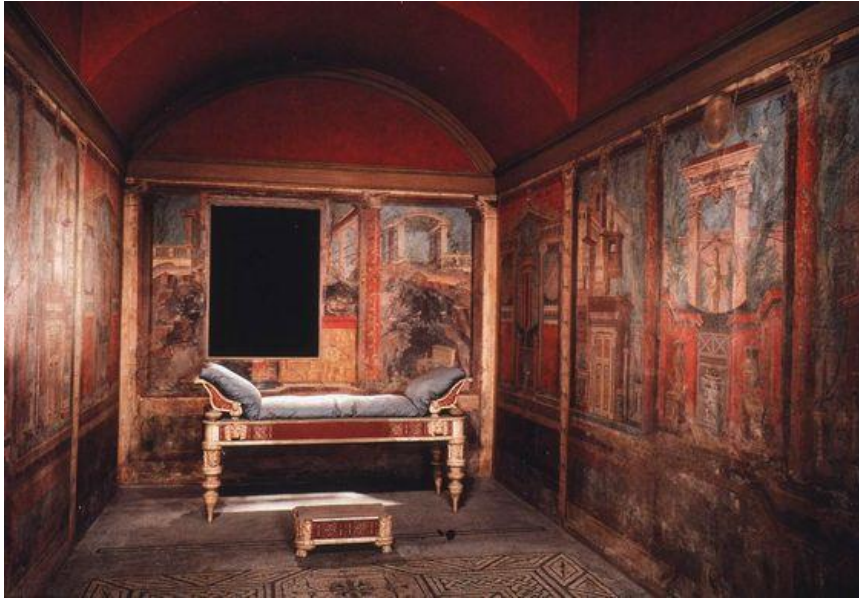
“Yunanlı soylular Mısır yatağını anımsatan hafiflikte, ancak daha yüksek ve kısa şezlonglar kullanırlardı. Bunların başucunda yastık dayamak için küçük bir yükselti olurdu. Ayaklar ya mimariden örnek alınarak yapılmış oymalı ve başlıklı, ya da tornada çekilmiş sade biçimlerde olurdu. Şezlongun yüksekliği altına bir masa konulacak şekilde ayarlanırdı. Gereğinde bu masa çekilerek üzerinde yiyecek servisi yapılırdı.”

Antik Yunan’da, yatak odasının ana işlevleri uyku ve cinsellikti. Dokuma işleri de yatak odasında yapılmaktaydı. Kadınların yatak odaları genellikle evin arka tarafında, bazen ikinci katta yer alıyordu. Bu, Roma evlerinde bulunmayan bir inzivaya ve mahremiyete işaret etmektedir. Etrüskler ise ilk defa eşlerin bir arada uyumasını sağlayacak çift kişilik yatak yapmışlardır. Evliliğe ve aile kavramına önem veren Etrüskler bu yatağı “Evlilik Yatağı” olarak isimlendirmişlerdir (Demirarslan, 2011: 251). Bazı Etrüsk yataklarında baş ve ayak uçlarındaki yükselti, üzerindeki kişinin yoruldukça öbür tarafa yaslanabilmesi için eşittir. Bu özellikler Roma yataklarında da görülmektedir (Boyla,2012) (Resim- 6).

Resim 6. Antik Yunan'da Yatak, Etrüsklerde "Evlilik Yatağı" (URL-11; URL-12).

Antik Roma'da "Cubiculum" olarak isimlendirilen yatak odaları sadece uyumak için kullanılmıştır (Resim- 7). Bu odalar çok küçüktü ve en iyi evlerde bile oldukça basit olarak döşenmişlerdi. Odaların duvarları duvar resimleri ile süslenmişti. Odada yatak, ayak taburesi ve ayaklı kandiller dışında pek fazla eşya bulunmamaktaydı. Bunlardan bazılarının Cubiculum ile bağlantılı, muhtemelen hizmetkârların giriş çıkışına olanak veren antre kısımları bulunmaktaydı. Mütevazı evlerde bile genellikle yatak için bir girinti yapılırdı. Bazı Roma yatak odalarının sadece öğle vakti siesta için kullanılması muhtemeldi ve bu yatak odaları doğal olarak peristilumun daha serin kısmında yer alıyordu ve "cubacula diurna" olarak adlandırılıyordu. Eşler ise farklı odalarda yatmaktaydı (Demirarslan, 2011: 295- 296; Riggsby, 1997: 36-56).

Resim 7. Eski Roma'da "Cubiculum" (Demirarslan, 2011: 296).

2.2. Orta Çağ'da Yatak ve Yatak Odası

Orta Çağ boyunca mahremiyet kavramı yoktu. Bir topluluk içinde, insanlar yaşamlarını ve geçimlerini büyük bir mekânın içinde ve çevresinde merkezlemişlerdi. Yemek, iş, ticaret ve uyku gibi yaptıkları her eylem bu mekânda gerçekleşmekteydi. İnsanlar, gece geldiğinde, döşemeye uzanır ve merkezi şöminelerin yakınında uyurlardı. Soylular ve zenginler üst kattaki odalarda yatmaktaydılar. Yatak odası iş, ticaret ve evlilik gibi önemli konuları yürütmek için mükemmel bir mekândı. Günümüzdeki salonlar gibiydi ve sadece ayrıcalığı olan kişiler kalmaya ve uyumaya davet edilirdi. Orta Çağ'da gece yatmadan önce biraz yiyecek atıştırmanın sağlıklı yaşam için gerekli olduğu düşünülürdü. Bu amaçla kapak süslemeleri delikli olarak yapılan yiyecek dolapları odalarda yer alırdı. Yatağın yanında aynı zamanda masa olarak da kullanılan alçak türleri de vardı (Boyla, 2012).

15. Yüzyıla dek Roma'dan kalma yataklar kullanılmakta iken; yüksek sınıftan olanlar ahşap karyolalarda yatmaktaydılar. Yataklar Erken Orta Çağ Dönemi'nde nispeten basitti ve genellikle ahşaptan yapılmıştı. Şilteler saman ve benzeri malzemelerle doldurulmuş ve ahşap bir çerçeveye veya

bir “yatak kutusuna” yerleştirilmiştir. Yoksullar hala sık sık zeminde saman ve yaprak yığınları üzerinde uyumaktaydı. 12. Yüzyılda, yataklar çok daha süslü hale gelmiş ve zenginliğin sembolü olarak hizmet etmiştir. Yatak çerçeveleri oymalar, kakma ve resimlerle süslenirken, yatak takımları ve hatta şilteler de işlenmiştir. Zamanla yatağın dört kenarına dikme konulmuş üzerine bir tepelik konularak etrafı perdeler ile kapatılmıştır. “Baldakenli Yatak” ya da “Sayvanlı Yatak” olarak ya da İngilizce “Canopy Bed” olarak isimlendirilen bu yatak uyurken soğuktan korunmak ve mahremiyeti sağlamak amaçlı yapılmışsa da zamanla zenginliğin sembolü haline gelmiştir (Resim-8). Çok eski bir geleneğe uyarak yataklarının üstünde taşınmakta ısrar edenler bile vardı. Tahtları gibi yatakları da güçlerinin bir simgesiydi. Evin reisinin “ele güne karşı” tasarlanmış olan şık yatağı kabul odasında dururken geceleri başka yere serilmiş bir yatakta uyuduğu sık rastlanan bir olguydu (Boyla, 2012).

Boyla (2012), eserinde baldakenli yatakları şöyle tanımlamıştır:

“Dönemin tipik yatağının baş ucu levhası oymalı, boya ile yapılmış desenli ya da kumaş kaplı olurdu. Sayvan ya tavana asılıyordu ya da dört köşesinden yükselen direkler üzerine oturtuluyordu. Bu tepe örtüsünün ortasından bir kandil sarkıtılırdı. Böylece perdeler kapalı olduğu zaman içerisi küçük bir oda gibi sıcak ve aydınlık olabilirdi. Sayvan çerçevesinden sarkan ve yatağı çevreleyen perdeler bir ip düzeneği ile köşelerde armut biçiminde toplanabiliyordu. Bazı yataklar bir platform üzerine oturuyordu. Platform hem yatağa girmek için bir basamak oluşturuyordu hem de kapaklı sandıkları içerebiliyordu. Yatağın perdelerle uyumlu kumaştan olan örtüsü çevresindeki platformu da kaplayacak büyüklükteydi.”

Orta Çağ yataklarında ölçüler günümüz yataklarından farklıydı. İnsan boyundan kısa yataklar mevcuttu. Bu yatakların baş tarafına kabarık yastıklar yerleştirilmekte ve uzanır pozisyonda oturulmaktaydı. Bazı yatakların ise eni oldukça geniştii. Yataklar çok sayıda insanın tek bir yatakta yatmasına olanak verecek genişlikte yapılmaktaydı. Bazen konuklar ev sahipleri ile aynı yatağı paylaşmaktaydılar.

Platformlu yataklar da Orta Çağ’da odalarda yer almıştır. Daha basit evlerde oda yapma imkânı yok ise yatakların yatma kutuları/ uyku kabinleri şeklinde yapıldığı ve aynı zamanda soğuktan korunaklı bir yatma imkânının sunulduğu da görülmektedir. İngilizce “alcove”, Almanca “Butze”, Fransızca “grand coussin enchassé” olarak isimlendirilen bu elemanlar 19. Yüzyılda yine oldukça revaçta olmuştur (URL-13) (Resim- 8).

Orta Çağ’da yataklar zanaat ve tasarım açısından son derece pahalıydı. Zengin asilzadeler yataklarını yanlarında taşımakta, insanlar ölürken vasiyetlerinde miras olarak kime bırakacaklarını belirlemekteydi. Hizmetçiler bile önemli yatak odalarını yönetmek için birbirleri ile yarışmaktaydı. Yatak odalarından sorumlu baş hizmetçi İngiltere’de “Lord Chamberlain” adıyla görevlendirilmekteydi. Bu görev bugün hala Avrupa’daki birçok kraliyet hanesinde yer almaktadır.

Resim 8. Platformlu Yatak, Floransa, İtalya- 1500 ve Baldakenli ve Platformlu Yatak Burg Eltz Şatosu, Almanya (URL-14).

Resim 9. Yatma Kutuları/ Uyku Kabinleri İngilizce “Alcove”, Almanca “Butze”, Fransızca “Grand Cousche Enchassile” Olarak İsimlendirilmiştir (URL-15).

2.3. 16. ve 17. Yüzyıllarda Yatak ve Yatak Odası

16. Yüzyılda, Rönesans ile birlikte yeniden şekil bulan mimari mekânlar ile birlikte yatak odalarının esasen çok fazla gelişim gösterdiği söylenemez. Bu süre zarfında yatak odaları seyrek olarak döşenmiştir. Bir yatak ve sandık harici pek fazla çeşit mobilya görülmemektedir. Ancak, yatak odası doğum, düğün, iş ve sosyalleşme gibi yaşamın kritik yönleri için halka açık bir sahne olarak hizmet etmiştir. Ancak İngiltere’de VIII. Henry gibi krallar yatak odasına önem vermişlerdir. Kralın başarısı yatak odasındaki başarıya bağlı olduğundan kral ve kraliçelerin odalarının döşenmesine önem verilmiştir. Hatta kral odasında devlet işleri ve mahkemeler dahi görülmüştür. 16. Yüzyılda orta sınıf için de yatakları son derece değerliydi. Mahremiyet kavramı baldakenli yataklarda perde ile sağlanmaktaydı (Bronwen, 2012: 608-621) (Resim- 10).

Resim 10. Leonardo Da Vinci’nin Clos Lucé Şatosu’ndaki Yatak Odası (URL-16).

16. Yüzyıl yatağı günümüzdene daha benzer oranlardaydı, aslında kullanıcının ihtişamını göstermek için abartılı bir şekilde geniş ve uzun olanlar da mevcuttu. Bununla birlikte, Orta Çağ’daki dik pozisyonda dinlenmenin kullanımı aynı nedenlerle ve aynı zamanda sindirim nedenleriyle de korunmuştur. Soylu ve şövalyelerin ziyafetlerden sonra, odalarına çekilmesi ve dinlenmeleri gelenekseldi. Dolayısıyla, doyurucu bir yemekten sonra sindirim açısından dik bir konumda dinlenmek gerekmekteydi. Bu dönemde toplumun kullanım ve geleneklerinde daha sık görülen çok ilginç bir ayrıntı da Orta Çağ’daki gibi baldakenli yataklardır. Bu mobilya perdeler ve perdelerle bir çatı yapısını destekleyen dört köşe direkli bir yataktan başka bir şey değildir. İkincisi, yarı saydam kumaşlar ve tüllerle veya her türlü mücevher ve süslerle süslenmiştir. Perdeler hem mahremiyeti sağlamakta hem de sinek ve böceklerden korunmaya yardımcı olmaktadır (Resim- 11).

Resim 11. Kral VIII. Henry'nin Yatak Odası, Hevercastle (URL-17).

Şair Andrew Motion "The British Galleries" isimli şiirinde (Motion, 2012) bu dönem yataklarını dizelerinde şöyle dile getirmiştir:

"Büyük yatağa girin

Bu yatak asla devrilmedi

Bin feet boyunca

Kabarmış hava

Uyuyanları bir yaprak bir fırtına gibi sallamakta

Bu yüzden burada."

Aynı yatak William Shakespeare'in On İkinci Gece eserinde de bahsedilmektedir (Shakespeare, 1601):

"- Yanaş, Sir Andrew. Gece yarısından sonra yatakta olmamak, erken ayaklanmak demektir."

Burada söz edilen yatak Motion'ın şiirindeki yataktır. 1460 yılı yapımı bu yatak meşeden yapılmış ve özenle oymalar ile süslenmiştir. Yatağın boyutlarının 3,27 m (G) x 3,27 m (U) x 2,286 m (Y) olduğu belirtilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere; yatak konforlu olmasının yanı sıra ölçü olarak oldukça büyük bir yataktır. Alman Prensi Ludwig of Anhalt- Köthen 1596'da İngiltere'ye geldiğinde bu yatağın büyüklüğünden etkilenmiş ve dört kişinin üzerinde rahatça yatabildiğini belirtmiştir (Furnes, 1991: 204).

Resim 12. Shakespeare ve Motion'ın Eserlerinde Belirtilen ve Günümüzde Victoria And Albert Müzesinde Bulunan Yatak (URL-18).

17. Yüzyılda, yatak ve yatak odaları orta sınıf ve yönetici sınıf için de ön plana çıkmaya devam etmiştir. Daha büyük evlerde, yatak odaları genellikle karı koca için ayrı dolaplarla bir yatak içeren odaydı. Ancak, bu dolaplar bugünkü soyunma odalarına benzememektedir. Bu dolaplar dua etmek ve yalnız kalmak için yapılmaktaydı. Yatak odalarında bu dönemde mahremiyet önemsenmiyordu. Dışarıdan gelen misafirler yatak odasına gelebiliyor ya da yatak odasında biri uyurken başkaları odaya rahatlıkla girebiliyordu. Giyinme eylemi dahi mahremiyet gerektirmiyordu. Hizmetkârların ev sahibini ya da kralı görmesi gerekiyorsa, bir odadan diğerine geçmesi gerekiyordu, çünkü o zamanlar mekânları birbirine bağlayan sirkülasyon mekânı olan koridorlar yoktu. Mahremiyet yataklarda perdeler ile çözümlenmekteydi. Aynı zamanda yatak ve yatak odası güç ve zenginlik sembolü olarak kabul görmekteydi. Kraliçe Anne ölümü için özel yatak bile yaptırmıştı. 17. Yüzyılda yatak çevredeki dekoratif stile uymaya başlamıştır: Baldaken sadece süs amaçlı kalmıştı, artık bir mekân oluşturmak için yatağı izole etmiyordu (Resim- 13).

17. Yüzyılda diğer sanat alanlarında olduğu gibi iç mimaride de yaygın olan Barok Sanat özellikleri özellikle saraylarda kendini göstermekteydi. Saray ve konaklarda yer alan Barok tarzındaki yataklar el işi nakışlı örtülerle ahşap kısmı hiç görülmeyecek şekilde kaplanıyordu. Özellikle başucu tablası aplike işi yapılmış parlak kumaşlarla çok gösterişliydi. Bu yataklarda ayakucu tablası bulunmuyordu. Yatak, odada en önemli duvarın ortasına başucu dayanacak şekilde yerleştirilirdi. Ziyaretçiler için odanın kenarlarına uyumlu tabureler dizilirdi. Sayvan ise çoğunlukla yatağın yarı boyuna kadar uzanır ya tavana asılır ya da baş taraftaki taşıyıcıları duvara gerilen bir kumaşla örtülerek gizlenirdi. Sayvanın örtüsü ve kenarlardaki perdeler yatağın örtüsü ile uyumlu yapılırdı. Bunların uçları kenar şeritleri, saçaklar ve püsküllerle süslenirdi (Boyla, 2012).

Resim 13. İngiltere Kraliçesi Anne'in Yatağı, Hampton Court ve Sağda Fransa Kralı XIV. Louis'nin Yatak Odası (URL-19).

17. Yüzyılda, yatak odası geçmiş dönemlerde olduğu gibi konukları almak için bir yerdi. Hatta konukların yatağın üzerine oturmasına izin verilmekteydi. Böylece yatakların süslemelerine ayrıca önem verilmiştir. Fransız sarayları yatak odaları ile ünlenmişti (Resim- 13). XIV. Louis'nin sarayında hepsi usta döşemeciler tarafından yapılmış 413 yatağı bulunmaktaydı. Ancak bunlardan 30 tanesi günümüze ulaşabilmiştir (Kraatz, 1986:104).

2.4. 18. ve 19. Yüzyılda Yatak ve Yatak Odası

18. Yüzyılda İngiltere’de Georgian Dönemi’nde ve paralel süreçte diğer Avrupa ülkelerindeki evlerin iç mekânları arasındaki bağlantı koridorlar ile sağlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla bir odaya gitmek için başka bir odadan geçmeye gerek kalmadığından yatak odaları özel alanlar haline gelmiştir. Hizmetkârların kendilerine ait yatma yerleri bulunmaktaydı. Yatak odalarında gerektiğinde hizmetçileri çağırarak için bir çan bulunmaktaydı. 18. Yüzyılda yatak süslemeleri azaldı. Baldaken küçüldü ve çoğu zaman bir kubbe şeklini aldı. Yüzyılın sonunda Neoklasisizm etkisi ile, yatak daha sade bir hale gelmiştir. Koyu renkli ahşaptan yapılmış, yıldız veya pirinç uygulamaları ile dekore edilmiştir.

1730’da görülmeye başlayan Rokoko stilinin tipik mobilyalarından bazıları, yatak odalarında yer almaya başlayan Osmanlı sedirinden örnek alınarak yapılan kanepeler ve şezlonglardı. Koltuklarda olduğu gibi bunlar da ahşap çerçeveli yumuşak döşeme ile kaplanmıştı. Kollukları dışarı doğru kıvrık yapılan bir türün adı da “Sultan”dı (Boyla, 2012). Fransa’da Rokoko tarzı yatak artık salonun bir parçası değildi; yeri yatak odasıydı. Eski dönemlere göre hafiflemiş olan yataklar artık karyola niteliğine bürünmüştü (Boyla, 2012). Marie Antoinette’nin “Türk Odası” olarak isimlendirilen Doğu izlenimleri taşıyan yatak odası Fransız Devrimi’nden bozulmadan arta kalan nadide örneklerden biridir. Kraliçe Marie Antoinette için 1787’de yapılan meşhur yatak odası Fontainebleau Şatosu’nda bulunmaktadır. İlk başta sıradan bir saray odası dekoru gibi görünen bu odanın yatağının üst kısmında altın varak ve çiçekli süslemeler bulunmaktadır. Yatağın üst kısmında sessizliği temsil eden bir çocuk, uykunun sembolü haşhaş çiçekleri ile çevrelenmektedir. Odada yer alan başı sarıklı bir erkek portresi, ay, yıldız, at kuyrukları, “Türk buğdayı” olarak anılan mısır koçanı gibi Osmanlı İmparatorluğu’ndan izler taşıyan duvar süslemeleri ve mobilyalardaki hilal motifleri dekorasyonun önde gelen unsurlarını oluşturmaktadır. Bir mekanizma üzerinde hareket eden ayna odanın bir başka önemli unsurudur. Kraliçe, odanın bahçeye bakan penceresi önüne koydurduğu aynayı halatlı, mekanik bir sistem sayesinde duvar içine kaydırıp çıkartmakta, böylece okuyup, yazmak istediği zamanlarda gün ışığından faydalanmaktaydı. Benzer bir mekanizma ile hareket eden perde yardımıyla odayı da böldüğü bilinmektedir. “Egemenliğin göstergesi taht değil, yataktır” sözü halk arasında yayılmıştır. Bu durum da Kraliçenin gösterişli hayatının siyaseti ve ülke idaresini yönlendirdiğinin kanıtıdır. 1789 yılındaki Fransız Devrimi’nden sonra yatak Napolyon’un eşi Joséphine de Beauharnais’e geçmiştir (Bicknell, 2016: 191) (Resim- 14).

Resim 14. Marie Antoinette’nin “Türk Odası” Olarak İsimlendirilen Yatak Odası ve Osmanlı İzleri Taşıyan Duvar Kâğıdı (URL-20).

19. Yüzyıla gelindiğinde, Avrupa’da konutların her bir mekânı farklı işleve hizmet etmekteydi. Viktoryan Dönemi evlerde yatak odaları uyumak için tasarlanmaktaydı. Eşler için ayrı oda imkânı yoksa erkek için ayrı bir giyinme odası yapılmakta ya da yataklar ayrılmaktaydı. Bebek karyolaları da ebeveyn yatak odasında bulunurdu. Aşçı ve hizmetçiler mutfakta kendileri için hazırlanmış yerlerde uyurlardı. Bazı büyük konutların mutfaklarında Orta Çağ’ın yatak kutuları/ uyku kabinlerinin daha gelişmiş

hizmetçiler için uyuma yeri sağlıyordu (Resim- 15). Odada yer alan eşyalar iyi bir halı, odanın ortasında yer alan bir masa, bir gardırop, bir tuvalet masası, sandalyeler, küçük bir kitaplık, bir lavabo ve lazımlık, bir "cheffonier" veya "şifonyer", daha büyük yatak odalarında küçük bir kanepeler veya şezlong bulunmaktaydı. Bu mobilyaların çoğu alt kattaki odalardan yatak odalarına getirilen eski eşyalardan oluşuyordu (Resim- 17). Çünkü bu eşyalar aşınmış ya da modası geçmişti. Özellikle halılar, salondan ana yatak odasına, hizmetçi odasına, götürülerek yıpranana kadar kullanılmaktaydı. Dolayısıyla yatak odaları için ayrı bir mobilya yaptırılması ve eşya alımı nadir bir olaydı. Sadece 19. Yüzyılın ortalarından sonra, özellikle yatak odaları için iyi halı ve mobilya satın alınmaya başlanmıştır (URL-21). Artık yataklarda perdeler yapılmıyordu. Yatak başı ve ayak ucu bulunan yatakların yapımında sıklıkla maun ağacı kullanılıyordu. Elbise askıları 19. Yüzyıla kadar yatak odalarında kullanılmamıştır. Elbiseler sandıklarda depolanırken odalarda gardırop kullanımı başlamıştır.

Resim 15. 19. Yüzyıl Evlerinde Hizmetçiler İçin Yatak Kutuları/ Uyku Kabinleri.

19. Yüzyıl, Art Nouveau akımı ile demir malzemenin yaygın olarak kullanıldığı dönemdir. Demir karyolaların hem yapımı basit hem ucuzdu. Ayrıca, yatakların temizliğini ve hijyenini desteklemekteydi. 19. Yüzyılda, baldaken hala moda olmasına rağmen, demir yataklar çoğu insan tarafından tercih ediliyordu. Bu karyolalar ahşap olanlardan daha hijyenik görünüyordu ve spiral yaylar beklenmedik bir konfor sağlıyordu (Resim- 16).

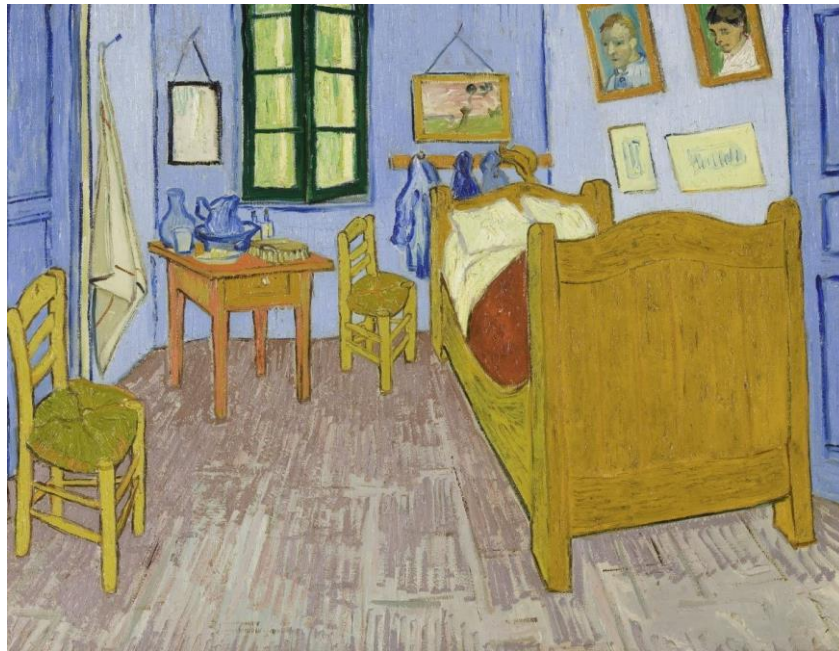
Resim 16. 19. Yüzyılda Demir Karyola Satan Bir Firmanın Gazete Reklamı* (URL-22).

*Reklam incelendiğinde karyola genişliklerinin 90-100-115-125-140 cm olduğu görülmektedir.

Resim 17. 19. Yüzyılda Bir Yatak Odasında Demir Karyola ve Banyo Ekipmanları (URL-23, URL-24).

19. Yüzyıldaki yatak odaları gözden geçirildiğinde bir yatak odası vardır ki hem sanat açısından hem de iç mimari açısından farklı bir öneme sahiptir. Ünlü ressam Vincent Van Gogh'un 1889 yılında yapılmış "Arles'deki Yatak Odası" isimli resminin konusu bir yatak odasıdır. Odada tek kişilik bir yatak, bir masa ve iki sandalye ile duvarda asılı yağlı boya tablolar yer almaktadır. Duvardaki askılara asılı elbiseler, yüz yıkamak için leğen ve su kabı ve ayna odadaki diğer basit eşyaları oluşturmaktadır. Odaya açılan iki kapının oluşu bu odanın diğer mekânlara geçişte bir bağlantı oluşturduğunu, mahremiyetin sağlanmadığını göstermektedir.

Resim 18. "Arles'deki Yatak Odası", Van Gogh, 1889.

Bu resmin özelliği o dönem için bir yatak odası oluşturma kavramının halk tarafından önemsenmeye başladığını belirtmesidir. Bu amaçla resmin yapılış hikayesine değinmek gerekmektedir. Van Gogh birlikte çalışmayı düşündüğü ve hayranı olduğu ressam arkadaşı Gauguin'i Arles'e davet eder. Paris'te bir galeriyi yöneten hem kardeşinin hem Gauguin'in yapıtlarının satışını üstlenen Theo Van Gogh, bu isteği yerine getirmek için çalışır. Gauguin, Theo'nun ekonomik yardımının devamı koşuluyla Van Gogh ile kalmayı kabul eder. Van Gogh Sarı Ev'i arkadaşının rahat edeceğini düşündüğü her düzenlemeyi yaparak Gauguin için hazırlar. Arkadaşını heyecanla bekleyişi bu dönemde yaptığı

resimlere de yansır. Evin duvarlarını ve Gauguin'in odasını süsleyen birçok resim yapar. Bunlar, Van Gogh'un sanatsal yeteneğini göstermek amacıyla yaptığı ve Gauguin ile rekabetinin başlangıcı olacak resimlerdir. Bu resimlerden biri de yukarıda sözü edilen resimdir. Van Gogh, Gauguin'in gelişini beklerken yaptığı ve kendi yatak odasını tasvir eden bu resme ilişkin kardeşi Theo'ya şu mektubu yazmıştır (Resim- 19) (URL-25):

"Sevgili Theo, çalışmalarımın ne yönde geliştiği konusunda hiç değilse bir fikir verebilmek için sana küçük bir eskiz gönderiyorum sonunda. Bugün oldukça iyiyim. Gözlerim hâlâ yorgun gerçi, ama aklıma yeni bir resim fikri geldi, eskizini çizmeden edemedim. İşte bu. Otuz numara bir tuval olacak bu da. Bu kez yalnızca yatak odamı yapacağım ama burada her şeyi renkle vereceğim; her şeyi basitleştirerek daha görkemli hale getirmek ve genelde bir dinlenme ya da uyku izlenimi bırakmak istiyorum. Kısacası, bu tabloya bakanın beyni, ya da daha doğrusu, imgelemi dinlenmeli. Duvarlar soluk menekşe rengi. Yer kırmızı karolardan oluşuyor. Karyolanın ve sandalyelerin ahşap kısımları taze tereyağı sarısı. Yatak çarşaftı ve yastıklar limon yeşili. Yatak örtüsü kızıl. Pencere yeşil. Tuvalet masası turuncu, lavabo mavi. Kapılar leylak rengi. Ve hepsi bu kadar- kepenkleri kapalı olan bu odada başka bir şey yok. Eşyaların geniş çizgileri gene dokunulmazlığı olan bir dinlenme havası ifade etmeli. Duvarlarda bir iki tablo, bir ayna, bir havlu ve birkaç giysi. Çerçevesiz resimde hiç beyaz bulunmadığı için- beyaz olacak. Zorlamalarla içine itildiğim sevimsiz dinlenme döneminin öcünü alacağım böylece. Yarın bütün gün bunun üstünde çalışacağım gene..."

Arles, Salı 16 Ekim 1888. Theo van Gogh'a

Resim 19. Van Gogh'un Mektubu ve Mektubuna Yer Alan Resminin Eskizi (Anonim, 2012: 20).

Van Gogh, bu mektupta resimdeki amaçlarını açıklar. Tablo tamamen renkle donatılmış bir duygunun yansımasıydı. Konu yatak odası, motif de dinlenmeydi... Van Gogh, sessizliği, rahatı ve huzuru canlandırmak ister. Ama yatak odasındaki bütün eşyalar güçlü bir perspektif etkisi oluşturacak düzende yerleştirilir (Gombrich, 2014: 548).

2.5. 20.Yüzyıldan Günümüze Yatak ve Yatak Odası

Yirminci Yüzyılda yatak odası artık eklektik mobilyalarla kişisel bir ortam karakterine sahiptir. Çoğu zaman ultra teknolojik ve moderndir, bu da bu odayı artık sadece dinlenme yeri olarak değil, birden fazla aktivitenin olduğu bir yer haline getirmektedir. Ancak, bu gelişim hiç de kolay olmamıştır.

19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başlarında Avrupa ve Amerika’da geliri yüksek olan ev sahibi için özel yatak odaları ile çocukların ayrı yatak odaları bulunan konutlar inşa edilmekteydi. Evin hizmet işlerini gören personeli için ayrı yatak odaları ya da yatma alanları yapılmaktaydı. Yatak odalarının özellikle renk ve doku açısından dekorasyonu önem kazanmıştır. Yatak odası hala banyo için ayrılmış birçok işlevi de yapmak için kullanıldığından, bir lavabo, ayna ve bir komodinin bulunmaktaydı (Resim-20).

Resim 20. 1900’lerin Başında Bir Yatak Odası (URL-26).

Amerika’da 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başlarında, şehirdeki yaşam yoksullar için korkunçtu. Örneğin; New York’taki kiralık konutlar aşırı kalabalık ve güvensizdi. 1900’lü yılların başında 80.000 apartmanda 2,3 milyon insan yaşamaktaydı (URL-27). Çünkü çok fazla insan aynı binayı paylaşıyordu. Farklı aileler tek bir yatak odasını bile paylaşmaktaydı (Resim- 21).

Resim 21. New York’ta Bir Apartman Dairesinde Yatak Odası Koşulları, 1905 (URL-27).

19. Yüzyıldaki Sanayi Devrimi ile konutta birçok teknolojik gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeler 20. Yüzyılın başlarında da devam etmiştir. Bunlar arasında koltuklar, kanepeler ve sandalye döşemeleri için sarmal metal yaylar, elektrik ve aydınlatma sayılabilir. Kadın haklarının ön plana çıktığı 1920’li yılların başlarında Avrupa ve Amerika’da lüks yatak odası tasarımları için ilgi artmıştır. Banyo işlevlerinin yatak odasından çıkmasıyla yatak odaları daha güzel ve göz alıcı bir hale gelmiştir (Resim- 22).

Resim 22. New York'ta Bir Konutun Yatak Odası, 1929 (URL-27).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında da yıkılan Avrupa yeniden inşa edilmeye başlanmış; Amerika'da ise savaştan dönen ve evlenen askerler için konut açığı ortaya çıkmıştır. 1950'lerde Amerika'da çiftlerin evlerinde lüks hayat yaşamasına izin veren ekonomik bir yükseliş yaşanmış ve ev hayatı yeniden kurgulanmıştır. Çocuklar için yatak odalarının dekorasyonu önem kazanmıştır. Çocuklar için yatak odası bir yatma mekânından çok oyun alanı olarak kabul görmüştür. 1960'lı yıllarda yatağa yeni bir anlayış İngiltere üzerinden Amerika'ya getirilmiştir. Ünlü bir perakendeci olan Terrance Conrad tarafından İngiltere'ye getirilen İskandinav tarzı yataklar ile daha basit ve işlevsel yataklar kullanılmaya başlanmıştır (Resim- 23).

Resim 23. Amerika'da İskandinav Etkisiyle Sadeleşen Yatak Odası Tasarımı, 1959 (URL-27).

Modernizm ile yatak odası algısı yeniden değişmiştir. Le Corbusier'in kendi evindeki yatak odası dönemin mimari tarzı ve yaşam anlayışına ters, sıra dışı özellikler içermekte idi. Kapı açıldığında hemen karşımıza olduğundan çok yüksek bir yatak çıkmaktaydı. Yatağın yüksekliği pencere yüksekliğine göre ayarlanmıştı. Le Corbusier eşiyile birlikte yatakta yatarken yattığı yerden manzarayı görebilmek için

böyle bir tasarım yapmıştı. Tuvalet yatak odasının içinde ve kapısızdı. Le Corbusier odadaki konforu ışık ve manzara ile tanımlamaktaydı. Aslında tam anlamıyla bir yatak odasından söz etmek mümkün değildir. Yatma, oturma, tuvalet, banyo, çalışma, mutfak eylemlerinin hepsi tek mekânda bir arada çözümlenmiştir (Resim- 24).

Resim 24. Le Corbusier'in Konutunda Yatma İşlevi ve Diğer İşlevler Bir Arada Çözümlenmiştir (URL-28).

Cinsel devrim her alanda 60'lı ve 70'li yılları sarstıkça, iç tasarım da tekrar değişmiştir. John Lennon ve eşinin yatakta verdikleri poz yatak ve yatak odası kavramını insanların gözünde bir tabu olmaktan çıkarmaya başlamıştı. Amsterdam'daki bir otelde yataktan çıkmayarak yaptıkları protesto unutulmaz bir eylem olmuştur. Yatak ve yatak odası artık bir eylem aracıdır (Resim-25).

Resim 25. John Lennon ve Eşi, Yatak Eyleminde (URL-29).

Aynı yıllarda su yatağı, duvardan duvara halılar ve duvar kağıtları yatak odalarında dekorasyonun vaz geçilmezi olmuştur (Resim- 26). Su yatağı 1968'de Charles Prior Hall tarafından icat edilmiştir ve 70'lerde üretime geçmiştir. 1987'de su yatağı satışları ABD'deki tüm yatak satışlarının %22'sini oluşturmaktaydı (URL-30). Konfor, eğlence, fantezi ve zevk bu yatakla yatak odalarına yeni bir anlayış getirmiştir.

Resim 26. Su Yatağı, 1971 (URL-30).

Günümüzde yatak odaları 1980'lerden itibaren gelişen teknoloji sayesinde ileri tasarımlar göstermektedir. 80'li yıllar boyunca dekorasyon farklı hale gelmiştir ve odalar teknoloji ile dolmaya başlamıştır. 90'lı yıllarda teknoloji, televizyon, video oynatıcı, stereo ses sistemi gibi yatak odasında öne çıkmaya devam etmiştir. Çam cinsi ağaç kullanımı, 90'lı yıllarda da yatak odalarında göze çarpan popüler bir tasarım trendiydi. Çiçek desenleri, pencere perdeleri ve pembemsi renkler de 90'larda popüler tasarım trendleriydi ve yatak odası tasarımları da bu dekorasyon özelliklerinden etkilenmiştir. Genç odası kavramının gündeme geldiği bu yıllarda ranzalar, popüler mobilyalar haline gelmiştir (Resim- 27).

80 ve 90'lı yıllar aynı zamanda çok işlevli ve modüler mobilya tasarımına ilginin yoğunlaştığı yıllardır. Koltuk ve kanepeler, depolama elemanı ile birlikte çözümlenmiş yataklar, hareketli yataklar, bazalı yatak sistemleri gibi tasarımlar konutlarda yer bulmuştur. Özellikle kanepeler- yatak mobilyaları yeniden oturma odalarının yatma amaçlı da kullanılmasına olanak tanımıştır (Resim- 27).

Resim 27. Ranza ve Yatak Olan Kanepeler. (URL-31, URL-32).

Günümüzde yatak odaları düz ekran televizyonlar, ayarlanabilen aydınlatma düzeyli lambalar, hafızalı köpük şilteler ve ergonomik yataklar ile donatılırken, giyinme odaları, yatak odasına özel banyolar ile bir mekânlar bütünü haline gelmiştir. Giyinme odası ve kendine ait banyosu bulunan yatak odalarına sahip olan konutlarda yaşamak bir statü göstergesi ve zenginlik belirtisi olarak kabul görmüştür. Panel ve modüler mobilya teknolojisinin gelişimi ile daha ucuza ve ihtiyacı karşılayacak miktarda yatak odası ekipmanına sahip olmak mümkün olmuş ve düşük ve dar gelirli ailelerin bile bu mobilyalara sahip olması kolaylaşmıştır.

Yaşanan büyük depremler ve diğer doğal afetler ise yatak ve yatak odası kavramına başka bir bakış açısı getirmiştir. Depremde üzerinde uyuyanı tehlikelerden koruyan ve enkaz altında kaldığı taktirde yaşam kurtarma görevi gören tasarımlar oluşturulmaya başlanmıştır. Orta Çağ'ın baldakenli yatakları deprem anında uyuyan kişiyi enkaz altında kalmaktan koruyan çelik sayvanlı yataklara dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca gece olabilecek depremlerde uyuyan kişinin üzerine gardırop gibi ağır ve yüksek mobilyaların devrilmesini önlemek amacıyla mobilyaların duvara ve zemine sabitlenmesi ve bu duruma özel mobilya detay çözümleri üretilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca yatak odalarının tefrişlerinin de eşyaların devrilmesi durumunda zararını en aza indireyecek düzenlerde yapılmasının gereğini ortaya konmuştur.

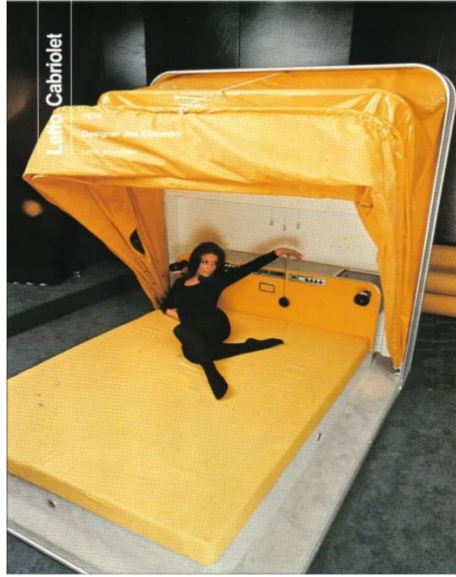
Resim 28. Deprem Yatağı (URL-33).

Modern çağa ulaşan insanlık ve teknolojiye göre tarih boyunca yatak ve yatak odası kavramının nasıl değiştiği örneklerle görülmektedir. 20. Yüzyılın başlangıcından günümüze dek yatak mobilyası ve yatak mobilyasının gelişimine baktığımızda; özellikle 1960'lı yıllarda başlayan gelecekçi tasarım yaklaşımlarını da görmekteyiz. Örneğin; 20. Yüzyılda, Joe Colombo'nun Cabriolet Bed (Resim- 30), Archigram grubu üyelerinin Kapsül Evi, Minder veya Suitaloon gibi fikirlerini ve ütopiyalarını görmekteyiz. Bu icatlar, bireylerin, koşulların temeline dayanan gittikçe karmaşıklaşan, teknolojik, sürekli değişen ve doğal ihtiyaçlarını karşılamak, kendi iyiliği için kolaylık olan her şeyi ortadan kaldırmak, bunun yerine asgari gerekli koşulları araştırmaktan yana yenilikçi tasarımları yansıtmaktadır. Jetgiller çizgi filmi gibi yapıtlarda gelecekçi konut tasarımlarında yatak ve yatak odasının gelecekte nasıl olacağı da ön görülmekteydi (Resim- 29).

Resim 29. Jetgiller Çizgi Filminde Yatak Odası. (URL-34).*

*George Jetson'un Yatak Odasında Tavandan İnen Düz Ekran TV Vardır. George'un Sabah Egzersizlerini Bizzat Yapmak Yerine, Vekaletle Bir Video Kaydında Yaptığı Görülür: "Ah, Oğlum, O Göbeğin Eridiğini Hissediyorum."

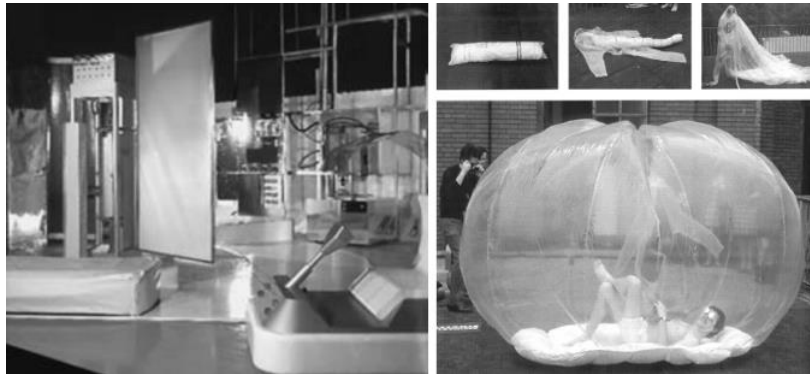

Resim 30. Joe Colombo Cabriolet Bed, 1969 (URL-35).

Archigram grubundan Michael Webb ve David Greene'in araba ile konutu birleştirdikleri Drive-in House (1964- 1966) tasarımlarında yapı kullanıcı sayısının miktarına göre daha büyük veya küçük olacak şekilde tasarlanmıştır (Anonim, 1966: 573) Webb ve Greene bu konutların yatak odaları hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir (Özkuş, 2006:77):

“Konutlarda neden bir yer israfı söz konusudur? Yatak odaları genelde oturma ve yemek odalarından daha fazla alan kaplanmaktadır. Gündüz yatak odaları, gece de oturma odası boş kalıyor. İnsan yaşadığı ve uyuduğu odanın aynı olmasının sağlıklı olmadığını düşünür, ancak bizim ortaya koyduğumuz değişikliklerden haberdar değildiler... Bahsettiğimiz konut ünitesi, sadece panelleri önceden ayarlanmış şablonlar üzerinden hareket ettirmek suretiyle, kullanım amacına uygun alanlar yaratmaktadır. Yataklar bir panel oluşturacak şekilde katlanabilir veya bir döşeme panelinin altına yerleştirilebilir. Alan, dış kısmın etrafına yığılan panellerle birlikte kullanışsız hale gelebilir veya çeşitli şekillerde düzenlenerek, farklı odaların oluşmasına imkân sağlayabilir.”

“Living 1990” isimli oda tasarımında ise 1990’lı yıllarda oturma, yatma, dinlenme, çalışma, gibi eylemlerin tek odada çözümlendiği mekânlarda yaşam öngörülmektedir. Bu odanın tasarımında anında ve tek kullanımlık yiyecek ve giyecekler, iki hizmetçi robot, şişirilebilir mobilyalar ve bir “hoverchair” olarak isimlendirilen ve mekânın içinde kullanılan bir kişisel ulaşım mobilyası yer almaktaydı (Resim-31) (Sadler, 2005: 145). Inflatable Suit-Home tasarımında ise elbise olarak da giyilebilen bir örtü sisteminin gerektiğinde içinde yatacak bir barınağa dönüşmesi ele alınmıştır (Sadler, 2005: 185). Memphis grubu tasarımcılarından Masanori Umeda'nın tasarımı yatak ise bir boks ringi görünümündedir ve çok sayıda insanın uzanıp, oturmasına olanak sağlamaktadır (Resim-32). Görülmektedir ki; gelecekçi yaklaşımlarda da yatak odası bir teknoloji merkezi, bir sosyal yalıtım ürünü ya da sosyalleşme merkezi olarak ele alınmıştır.

Resim 31. Archigram Grubu Tasarımı “Living 1990” ve Inflatable Suit-Home (Sadler, 2005: 145,184).

Resim 32. Memphis Grubu -Masanori Umeda'nın Tasarımı Yatak: Tawaraya Bed (1981) (URL-36).

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte gelişen elektrikli, elektronik ve mekanik sistemler ile akıllı ev teknolojilerinin gelişimi sonucunda birbirinden ilginç yatak odası fikirleri de geliştirilmeye devam etmektedir. Kısıtlı mekânlarda uyku eylemi bittiğinde yukarı kaldırılan ve altından oturma mobilyalarının ortaya çıkarılmasıyla bir oturma odası düzenini oluşturan tasarımlar bu tasarımların en basitleri arasında yer almaktadır. Bir diğer örnekte ise yatağın ucunda yer alan şeffaf ekranlarda kişi vücut tipi ve ölçülerine göre dolabındaki giysileri gideceği toplantıya uygun seçerek sanal olarak giymekte ve üzerinde denemektedir. Yatak kişinin ateşini ve tansiyonunu ölçmektedir. Hava durumu bilgisi veren yatak, interaktif hologram tekniği ile çalışan bir asistana da sahiptir (Resim- 33).

Resim 33. Gelecekçi Tasarımlar (URL-37, URL-38).

Fütüristlere göre daha az uyuyup daha dinç uyanmamızı sağlayacak teknolojilerle donatılan yatak odalarının gelecekte devrim yaratacağı belirtilmektedir. Gelecekte insanların akıllı pijamalar, yatak örtüleri ve nevresimler, beyin-beden verilerini özellikle basınç, ışık ve ısıya tepkilerini ölçen sensörlü yataklar sayesinde kişiselleştirilmiş bir uyku deneyimi yaşayacakları öngörülmektedir.

3. TÜRK KONUTUNDA YATAK VE YATAK ODASININ GELİŞİMİ

Yukarıda da belirtildiği üzere geleneksel Türk evinin ana mekânı odadır. Ailenin tüm yaşamı, günlük yaşam eylemlerinin büyük çoğunluğu odada gerçekleştirilmektedir. Yatma eylemi ise odada yer yataklarında gerçekleştirilmekteydi. Bazen de oturma elemanı olan sedirlerde yatma eylemi gerçekleştirilmekteydi (Resim- 4). Yatma eylemi bittikten sonra yorgan, yastık ve döşekler yüklük ya da musandıra adı verilen dolaplarda depolanmaktaydı. Türk evinin en önemli özelliklerinden biri zengin evi, fakir evi ayırımı olmaksızın toplumun her kesimi için evlerin ve odaların aynı özellikleri göstermesidir. Farklılık süslemelerde kendini belli etmektedir. Hatta saraylarda sultanların yattığı mekânlarda dahi benzer konfor şartları görülmektedir (Resim- 34). Padişah ve sultanlar da yer döşeklerinde yatmaktaydılar ve gündüz konuklarını bu mekânda kabul edebilmekteydiler.

19. Yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı toplumunun öncelikle üst sınıf tabakasında başlayan ve zamanla toplumun en alt tabakasına kadar yayılan Batılılaşma hareketi sonucunda Türk konut yaşamı da

değişmeye başlamıştır. İlk olarak, 18. Yüzyılın sonlarında daha önce sıra dışı bir yerleşim bölgesi olan Pera Semtî 19. Yüzyılda yeniden biçimlenen İstanbul'un değişim merkezi ve modernleşme sembolü hâline gelmiştir. "Alafranga" olarak isimlendirilen Avrupa tarzı yaşam kendisini öncelikle bu semtte inşa edilen yeni konutların iç mekân düzenlemelerinde hissettirmeye başlamıştır.

Net bir şekilde barınma kültüründe Batılılaşma hareketinin başlaması 1860'lardan sonra ilk olarak yemek düzeninde çatal ve bıçağın kullanılması, sedir ve minder yerine iskemle ve koltukta oturma alışkanlığının başlatılması ile olmuştur. Bu değişim oturma ve yemek yeme düzeninde mobilyanın değişimi anlamına gelmektedir. Batılılaşmanın diğer izleri ise kıyafetlerde ve konutta yaşama mekânlarının düzenlenişinde ortaya çıkmıştır. Aile içinde karı-kocanın birbirleriyle arkadaşlığının, tek eşliliğin, çocuk sağlığı ve yetiştirme biçimlerinin vurgulandığı bir demokratikleşme ile aile yapısı ve dolayısıyla konut kullanım alışkanlıkları değişmeye başlamıştır (Demirarslan, 2007: 45-47).

Saraylarda ve büyük konaklarda dış dünyaya kapalı bir bölüm olarak planlanan harem ise Batı tarzı mobilyanın ve yaşam tarzının en geç girdiği ve kabullenildiği yer olmuştur. Batı tarzı yaşam ve mobilya kullanımı ilk olarak dış dünyaya açık olarak planlanan selamlık bölümünde görülmektedir. O nedenle ki Batılılaşma çabalarıyla konut iç mekânının değişiminde en geç değişen bölüm yatak odalarıdır. Çünkü en geç kabullenilen Batı tarzı mobilya yatak olmuştur.

Batılılaşma hareketlerinin görülmeye başladığı Sultan II. Mahmud döneminde bile saraylarda karyola bulunmamaktaydı. Leyla Saz anılarında 1853-54 yıllarında Çırağan Sarayı'nda yer yataklarının kullanıldığını belirtmiştir. Dekoratör Séchan'ın Dolmabahçe Sarayı'nda Padişah Abdülmecid için tasarlamış olduğu XIV. Louis dönemi özelliklerini taşıyan Boule tarzı karyola oldukça önemli bir değişimdir. Bu yatağın desen çalışmaları L'illustration dergisinde yayınlanmış ve Avrupa'da bile bir benzerinin olmadığına dikkat çekilmiştir. Séchan'ın aynı uygulamayı diğer mobilyalarda, avize ve şamdan gibi eşyaların tasarımlarında da kullandığını görmekteyiz. Karyola mobilyasının dışında yatak odalarına giren bir diğer Batı tarzı mobilya da elbise dolapları, komodin ve şifonyerlerdir (Resim- 35). Bu mobilyaların kullanılmaya başlanması zamanla konutlarda yatak odası kavramının ortaya çıkmasına neden olmuş; bu durum da konut ve saray planlamalarının mimari ve iç mimari anlamda değişimine yol açmıştır. Bu gelişmeler Erken Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir (Demirarslan, 2009: 209-220).

Resim 34. Solda Topkapı Sarayı Padişah III. Murad Has Odası, Sağda Valide Sultan Yatak Odası Görülmektedir (D.Demirarslan Fotoğraf Arşivi).

Resim 35. Dolmabahçe Sarayı İçin Dekoratör Séchan Tarafından Tasarlanan Padişah Abdülmecid'in Yatağı (Esemenli, 2002: 114) ve Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Abdülmecid'in Odası Olarak Belirtilen Mekân (D.Demirarslan Fotoğraf Arşivi).

4. SONUÇ

Günümüzde yatak odalarının tasarımlarında kullanıcı gereksinimleri, kullanıcı memnuniyeti, ana işlev ve alt işlev ilişkileri ve ergonomi gibi hususlar etkili olmaktadır. Tarihsel süreçte yatak mobilyası ve yatak odasının gelişiminin oldukça uzun bir zaman aldığı ve yatak odalarının bugünkü haline gelmelerinde çok zorlu bir süreçten geçtiğini görmek mümkündür. Bu süreç sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlerle karşılıklı etkileşim halinde olmuştur.

Yatma eylemi ve bu eylemin gerçekleştiği mekânlar kültürlere, yaşam tarzına, örf ve adetlere, sanat akımlarına ve dönemlere, siyasi ve sosyo-kültürel olaylara, mimari planlamaya, malzeme ve yapım teknolojisinin gelişimine göre farklılıklar göstermektedir.

Tarihin ilk dönemlerinden günümüze dek bazen doğal ve fiziki koşullar, bazen yaşam şekli, bazen mahremiyet, bazen ihtiyaçlar, bazen de dönemin etkin sanat akımları, bazen de ergonomik ve teknolojik arayışlar gibi birçok unsur bu mekânların ve içindeki mobilyaların gelişimini etkilemiştir. Ancak, mahremiyet unsuru en fazla etkili olan hususlardan birisidir. Yatak mobilyasının ve yatak odasının günümüzdekine benzer şekilde gelişmeye başladığı dönem Orta Çağ'dır. Yatak odaları sadece yatma eylemi için değil; banyo- tuvalet, düğün, doğum, konuk ağırlama ve hatta mahkeme gibi çok farklı eylemler için de kullanılmıştır.

Çoğu dönemde yatak mobilyasına sahip olmak ve yatak odasının konutta bulunması bir statü ve zenginlik belirtisi olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda yatak ve yatak odası bir eylem aracı olarak toplumda ön sıralarda ortaya çıkmıştır. Şairlerin şiirlerine, ressamların tablolarına konu olacak kadar önem gösterilmiştir. Türklerde ise Batı tarzı bir yatağa ve yatak odasına sahip olmak Batılılaşma ile özdeş tutulmuştur. Konutta yatma eylemi Türk-İslam kültürünün mahremiyet özelliğinden kaynaklanan nedenlerden ötürü en geç etkilenen işlev olmuştur. Bu nedenle Batılı karyola mobilyası saray ve konutların iç mekânına en geç giren mobilyadır. Yatak ve yatacak mekân kavramının değişimi geleneksel Türk konut ve saray mimari planlamasını ve iç mimari tasarımını etkilemiş ve değiştirmiştir.

Zaman içinde yatma eylemi tek bir eşyadan mobilyaya, odaya ve daha sonrasında ise bir mekânlar bütününe dönüşmüştür. Gelişen teknoloji ile tekrardan hemen her eylemi içinde barındıran tek bir mobilya kompleksine doğru yöneliş görülmektedir. Görülmektedir ki; yatak odaları tıpkı insanlar gibi değişim halindedir.

KAYNAKÇA

- ANONİM (1966). "Drive-in Housing". Architectural Design. November 1966, 573-576.
- ANONİM (2012). *Vah Gogh Alive The Experience Kataloğu*. İstanbul: Abdi İbrahim
- BICKNELL, A. (2016). *The Story of Marie Antoinette*, New York: The Century Co.
- BOYLA, O. (2012). *Mobilya Tarihi*. Elektronik Kitap, Erişim adresi: <https://tr.pdfdrive.com/mobilya-tarihi-o-ya-boyla-e117497164.html>.
- BRONWEN, W. (2012). Bedroom Politics: The Vexed Spaces of Late Medieval Public Making. *History Compass*, 10/9 (2012), 608–621.
- DEMİRARSLAN, D. (2011). *Tasarım Tarihi Tarih Öncesi Dönem ve Antik Çağ Uygarlıklarında Mekân ve Mobilya Tasarımı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- DEMİRARSLAN, D. (2007). "Osmanlı'da Modernleşme/ Batılılaşma Sürecinin İç Mekân Donanımına Etkileri". *Erdem*, 15 (45-46-47),35-66.
- DEMİRARSLAN, D. (2009). "Batılılaşma/ Modernleşme Sürecinde Türk Barınma Kültüründeki Değişimin İstanbul Kent Dokusuna Yansımaları", 7. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 5-10 Ekim 2009.
- ESEMENLİ, D. (2002). *Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe*. 1. Basım, İstanbul: Homer Kitapevi ve Yayıncılık.
- FURNESS, H.H. (1991). *Twelve Night, Or What You Will*. Philadelphia: Lipponcott Company.
- GOMBRICH, E. (2014). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- GÜNAY, R. (1999). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*. İstanbul: Yem Yayınları.
- KRAATZ, A. R. (1986). A French Lit de Parade, A la Duchesse 1690-1715. *The J. Paul Getty Museum Journal*, 14(1986),81-105.
- MOTION, A. (2012). *Poetry by Heart Poems for Learning and Reciting*. Penguin.
- ÖZKUŞ, B.Y. (2006). *Archigram: Tekno-Topya*. Y. Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- RIGGSBY, A. M. (1997). Public' and 'Private' in Roman Culture: The Case of The Cubiculum. *Journal of Roman Archaeology*, (10), 36–56.
- SADLER, S. (2005). *Archigram Architecture Without Architecture*. London: The Mit Press Cambridge.
- SHAKESPEAR, W. (2010). *On İkinci Gece*. Çeviren: Sevgi Sanlı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi.
- WADLEY, L. (2011). Why are so Few Plants Depicted in Rock Art? *The Digging Stick*, 28(3), 5-7.
- URL-1: <https://sozluk.gov.tr/>, 01.03.2020.
- URL-2: <https://www.history.com/news/worlds-oldest-known-beds-repelled-bugs>, 01.03.2020.
- URL-3: <https://www.nolm.us/kahvenin-ana-vatani-asiriliklar-diyari-vahsi-ve-tatli-etiyopya/>, 29.02. 2020.
- URL-4: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Long_White_Mountain_-_p235_-_Interior_of_an_inn.png, 01.03.2020.
- URL-5: https://en.wikipedia.org/wiki/Kang_bed-stove#/media/File:Gao_Yinzhang_-_The_blessing_of_the_good_and_the_joyfullness.jpg, 01.03.2020.
- URL-6: <https://www.asia-insider-photos.com/beijing-hutong-inn.html>, 02.03.2020.
- URL-7: <https://www.agoda.com/tr-tr/pingyao-baichanghong-inn/hotel/jinzhong-cn.html?cid=1844104>, 02.03.2020.

- URL-8: https://www.airbnb.com.au/rooms/17083410?source_impression_id=p3_1586197471_HILLhLd7it3pWypd, 02.03.2020.
- URL-9: <https://atomorfen.com/en/egyptian-interior-style-part-1/>, 02.03.2020.
- URL-10: <https://i.pinimg.com/originals/e1/a6/7c/e1a67c5e5d8278a6b01baad5ac2e45cc.jpg>, 02.03.2020.
- URL-11: <https://www.quora.com/What-did-ancient-Greeks-use-as-beds>, 28.02.2020.
- URL-12: <https://blog.sevenponds.com/soulful-expressions/%E2%80%A8etruscan-sarcophagi-and-the-marriage-bed-part-1-of-2>, 29.02.2020.
- URL-13: <https://thomasguild.blogspot.com/2016/01/multilingual-furniture-dictionary.html>, 28.02.2020.
- URL-14: <https://thomasguild.blogspot.com/2016/01/multilingual-furniture-dictionary.html>; <https://www.eifel.info/en/a-burg-eltz>, 29.02.2020.
- URL-15: <https://thomasguild.blogspot.com/2012/12/>, 29.02.2020.
- URL-16: <https://artsandculture.google.com/asset/leonardo-da-vinci-s-bedroom-unknown/LAHiFpFVCr-rAQ>, 01.03.2020.
- URL-17: <https://www.hevercastle.co.uk/visit/hever-castle/rooms-exhibitions/>, 02.03.2020.
- URL-18: <http://www.bbc.com/culture/story/20171103-the-evolution-of-the-modern-bedroom>, 01.03.2020.
- URL-19: <https://advisor.museumsandheritage.com/features/secrets-of-the-royal-bedchamber/>, 01.03.2020.
- URL-20: <http://www.siradisiparisrehberi.com/blog/otomatik-taslak/>, 02.03.2020.
- URL-21: <http://backinmytime.blogspot.com/2012/08/the-victorian-bedroom.html>, 02.03.2020.
- URL-22: <http://www.domuseco.it/2/wp-content/uploads/2013/10/12-05-03.jpg>, 02.03.2020.
- URL-23: <https://www.pbbase.com/image/63120619>; 02.03.2020.
- URL-24: http://www.histoiremagog.com/gmedia/img_6429-jpg/, 02.03.2020.
- URL-25: <http://www.vangoghletters.org/vg/letters/let705/letter.html>, 02.03.2020.
- URL-26: <https://www.insider.com/bedroom-design-through-the-years-2019-6#for-those-who-were-wealthier-bedrooms-often-came-equipped-with-sinks-or-an-area-to-wash-up-in-2>, 02.03.2020.
- URL-27: <https://www.insider.com/bedroom-design-through-the-years-2019-6#in-the-early-1900s-immigrants-across-the-us-lived-in-tenements-where-their-entire-apartment-was-just-a-cramped-bedroom-1>, 02.03.2020.
- URL-28: <https://www.ft.com/content/f6c8fd3c-020f-11e9-9d01-cd4d49afb3>, 02.03.2020.
- URL-29: <https://listelist.com/john-lennon-yoko-ono/>, 02.03.2020.
- URL-30: <http://www.bbc.com/culture/story/20171103-the-evolution-of-the-modern-bedroom>, 02.03.2020.
- URL-31: <https://www.globalpiyasa.com/tr/urun/resital-ranza-serhat-mobilya-vipa-a-s/41043>, 02.03.2020.
- URL-32: <https://www.seray.com/urun/serbu-ikili-yatakli-kanepe/>, 02.03.2020.
- URL-33: <https://www.hgtv.ca/bedrooms/blog/earthquake-bed-offers-safety-while-you-sleep-29023/>, 02.03.2020.
- URL-34: <https://yowpyowp.blogspot.com/2016/05/the-jetsons-uniblab.html>, 02.03.2020.
- URL-35: <https://sormaniprivatecollection.com/products-by-designer/joe-colombo/#jp-carousel-571>, 02.03.2020.

URL-36: <https://www.modernismmuseum.org/umeda-masanori>, 02.03.2020.

URL-37: <https://www.dezeen.com/2012/09/20/yo-home-at-100-design/>, 02.03.2020.

URL-38: <https://wonderfuleengineering.com/this-is-how-future-bedrooms-will-look-like/>, 02.03.2020.